

08-53/ДД-282

17.12.2021

Вхід № 61
"20" 12 2021 р.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Резнікова Романа Борисовича
«Напрями оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Енергетичний сектор залишається одним з вкрай важливих складників національної економіки України, ефективність функціонування якого напряму впливає на цілу сукупність галузей вітчизняної економіки. Останнім часом ситуація у енергетичному секторі України стає дедалі більш напруженовою: застарілий технічний потенціал, гостра необхідність оновлення генеруючих потужностей та обладнання електромереж, важкі для економіки України пільги для "зеленої" енергетики, невдалі спроби реформування ринку електроенергії, неефективна тарифна політика — все це привело до занепаду галузі. Водночас зрозуміло, що стабільна діяльність енергетичного сектору виступає запорукою нормального функціонування та розвитку інших галузей економіки України — транспорту, ЖКГ, промисловості, зв'язку тощо. Отже, діяльність підприємств енергетичної галузі напряму заслуговує на увагу, метою якої має стати формування пропозицій та рекомендацій щодо покращання їхньої діяльності.

Важливим питанням для будь-якого підприємства є управління витратами. Вплив управління витратами важко переоцінити — рівень витрат підприємства обмежує його прибуток, впливає на фінансові результати підприємства, здійснює вплив на можливість оновлення підприємства шляхом реінвестування частини прибутку тощо.

Необхідність уваги до функціонування енергетичного сектору в Україні та важливість тематики управління витратами для будь-якого підприємства обумовлюють актуальність теми дисертаційної роботи Р. Б. Резнікова, яка присвячена питанням оптимізації витрат на підприємствах енергетичної галузі.

Аргументом на користь актуальності теми дослідження є використання положень дисертаційної роботи під час виконання науково-дослідних робіт Інституту економіки промисловості НАН України:

«Національна модель неоіндустриального розвитку України» (номер державної реєстрації 0114U001537, 2013–2016 рр.), у якій дисертантом проведено

системний аналіз проблем та досліджено теоретичні аспекти управління витратами підприємств енергетичної галузі;

«Напрями становлення «смарт» промисловості в Україні» (номер державної реєстрації 0116U004195, 2016-2019 рр.), у якій дисертантом досліджено тенденції розвитку інформаційних технологій в енергетиці та розроблено науково-методичні підходи до оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі;

«Довгострокові фактори і тенденції розвитку національної промисловості в умовах Четвертої промислової революції» (номер державної реєстрації 0119U001473, 2019-2022 рр.), під час виконання якої дисертантом розроблено концептуальні положення щодо напрямів оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі та запропоновано рекомендації щодо оптимізації витрат на підприємствах енергетичного сектору України.

Отже, тему дисертаційної роботи Р. Б. Резнікова слід визнати актуальною та такою, яка представляє інтерес та важливість для національної економіки України.

2. Ступінь обґрутованості та достовірності результатів, висновків і рекомендацій дисертації

Оцінка обґрутованості та достовірності результатів, висновків та рекомендацій дисертації сформована на підставі аналізу теоретичного базису дослідження, використаних методів дослідження, інформаційної основи та міри апробації результатів дисертаційної роботи.

До складу теоретичного базису дисертації увійшли відомі та визнані у економічній науці положення щодо управління витратами підприємств, управлінські та фінансові моделі, наукові праці вітчизняних та закордонних учених за темою роботи. Теоретичний базис дисертації відповідає меті та темі дослідження.

Для вирішення мети дисертаційної роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які апробовано у практиці наукових досліджень. Зокрема, у роботі коректно використано монографічний аналіз, узагальнення, статистичний аналіз, табличний метод, порівняння, економіко-математичне моделювання, формалізацію, фінансовий аналіз, сценарний аналіз. З числа широко використовуваних підходів в управлінні підприємством під час дослідження використано проектний підхід.

Відповідно до мети та завдань дисертаційної роботи інформаційну основу дослідження склали фінансова звітність вітчизняних підприємств, дані аналітичних

та консалтингових установ, результати власних досліджень автора (у тому числі, власні розрахунки, дані проведеного анкетування).

Документи, які додані до дисертаційної роботи, підтверджують успішне використання результатів дослідження в енергетичному секторі та у діяльності освітніх установ.

Отже, теоретичний базис дисертаційної роботи Р. Б. Резнікова, інструментарій дослідження, інформаційна база та міра апробації результатів дисертаційної роботи виступають аргументами на користь достовірності та обґрунтованості представлених у ній результатів.

3. Наукова новизна результатів, які представлені у дисертациї

Дисертаційна робота Р. Б. Резнікова містить сукупність результатів, що мають наукову новизну. Головний результат дослідження полягає у подальшому розвитку методологічних зasad управління витратами шляхом їхнього збагачення пропозиціями щодо оптимізації витрат підприємства на прикладі підприємств енергетичної галузі. Такі пропозиції містять як сухо теоретичну компоненту, так і організаційну й інструментальну компоненти, що дозволяє забезпечити їхнє впровадження у процес управління витратами на вітчизняних підприємствах.

У роботі представлено положення концептуального характеру щодо напрямів оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі (п. 1.3, с. 55–72). Такі положення передбачають виконання процедур діагностування та подальшої оптимізації неоптимальних витрат за умови контролю здійснення визначених проектів оптимізації витрат, що забезпечує завершеність процесу оптимізації — від діагностування ланок для подальших дій до управлінського контролю впровадження пропозицій щодо оптимізації витрат. Пропозиції дисертанта базуються на відомих системному, інформаційному та проектному підходах та передбачають використання економіко-математичних моделей для ідентифікації неоптимальних витрат підприємства, що можуть бути скорочені.

Заслуговує на увагу представлений у роботі підхід до діагностування неоптимальних витрат (п. 2.1, с. 75–99). Відмітною рисою підходу є його істотне інструментальне наповнення — для діагностування неоптимальних витрат підприємства передбачається використання сукупності інструментів (описово-аналітичних, економіко-математичних та інформаційно-логічних моделей). Використання зазначеного підходу має дозволити ідентифікувати невиправдані витрати підприємства, які не пов’язані з формуванням результатів основної

діяльності, розмір коштів, які витрачаються надмірно, з метою подальшого спрямування таких коштів на фінансування проектів технічного оновлення.

Є підстави для позитивної оцінки представленого у роботі проектного підходу до оптимізації витрат підприємства (п. 2.2, с. 100–113), відповідно до якого варіанти оптимізації витрат розглядаються як окремі проекти, кожен із своєю комбінацією значень показників, які описують результативність проекту та можливий статистичний розсів його окремих результатів. Такий результат дослідження дозволяє робити зважений обґрунтований вибір між окремими діями та заходами для оптимізації витрат підприємства з орієнтацією на максимізацію отримуваного результату за можливими критеріями (математичне очікування результату, критерій Вальда стосовно величини результату, найбільша ймовірність здобуття мінімально необхідного результату тощо).

Зрозуміло, що оптимізація витрат підприємства потребує формування, структурування та використання необхідної інформації. І з цієї позиції окремим результатом дослідження є удосконалене інформаційне забезпечення оптимізації витрат підприємств енергетичного сектора (п. 3.1, с. 133–155). Таке інформаційне забезпечення містить запропоновані програмні комплекси та хмарні сервіси для вирішення окремих завдань оптимізації витрат, платформи збирання аналітичних даних, розглянуту архітектуру потоку даних, пропозиції щодо узагальнення формату використовуваних даних, архітектуру сховища даних. Пропозиції автора можуть бути покладені у основу створення продуктивної хмарної архітектури для збирання та оброблення операційних даних щодо витрат підприємств енергетичного сектору з формуванням необхідних аналітичних висновків та сценаріїв для подальшої оптимізації витрат.

Удосконалене інформаційне забезпечення оптимізації витрат підприємств енергетичного сектору України доповнюється таким результатом роботи, як удосконалене організаційне забезпечення оптимізації витрат (п. 3.2, с. 156–174), яке містить пропозиції щодо імплементації відомих управлінських інструментів до процесу оптимізації витрат з урахуванням поточної організаційної структури функціонуючих підприємств енергетичного сектору з додаванням рекомендацій щодо структури та необхідного змісту робочих документів для оптимізації витрат підприємств за окремими проектами.

Слід у складі результатів дослідження відмітити певне удосконалення використання відомого методу Монте-Карло (с. 103–106). Сутність удосконалення полягає у пропозиції використання програмних датчиків з урахуванням

статистичних параметрів, які враховують специфіку підприємств енергетичної галузі. Це створює передумови для більш точного оцінювання ймовірності настання аналізованих подій, можливих ризиків та їхнього впливу на фінансові показники окремих проектів оптимізації витрат.

Логічною у ході дослідження є увага, яку у дисертації приділено питанням контролю виконання проектів портфелю оптимізації витрат (п. 2.3, с. 113–126). Ця увага логічно випливає з розуміння, що визначити напрям оптимізації витрат та створити проект задля імплементації такого напряму — необхідно, але може виявитися недостатньо; обов'язковим є доведення такого проекту до логічного завершення. І саме для такого доведення можуть виявитися корисними рекомендації дисертанта, зокрема розглянуті показники, традиційні обмеження під час виконання проектів, узагальнені практики управління проектами, інструменти проектного менеджменту, рекомендації щодо вибору програмного забезпечення управління проектами оптимізації витрат на підприємствах енергетичного комплексу, архітектура рішення для контролю виконання проектів оптимізації витрат.

У цілому представлені за текстом дисертації результати дослідження містять наукову новизну, яка відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Такі результати дослідження висвітлені у наукових публікаціях автора за темою дисертаційної роботи.

4. Теоретична та практична цінність результатів дисертації

Результати дисертаційної роботи Р. Б. Резнікова мають теоретичну та практичну цінність. Теоретична цінність результатів дисертації полягає у збагаченні методологічних зasad управління витратами на прикладі підприємств енергетичного сектору. Практична цінність результатів дисертації полягає у розробленні сукупності пропозицій щодо оптимізації витрат підприємства та адаптації відомих інструментів управління підприємством для їхнього використання у сфері управління витратами підприємства енергетичного сектору.

Як свідчать документи, які додані до дисертації Р. Б. Резнікова, результати дисертаційної роботи використані в енергетичному секторі, діяльності навчальних та науково-дослідницьких установ.

5. Повнота викладення положень, висновків і рекомендацій дисертації у друкованих наукових працях

Відповідно до чинних вимог основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи опубліковано у друкованих наукових працях Р. Б. Резнікова.

За темою дисертації надруковано 10 наукових праць, у тому числі 2 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 3 статті у виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України, 5 праць аprobacійного характеру. Публікації за темою дисертації відповідають п. 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Р. Б. Резнікова містить сукупність результатів, які у цілому заслуговують на позитивну оцінку. Водночас окремі з таких результатів потребують певних уточнень або викликають зауваження.

1. Принциповою необхідною умовою оптимізації для будь-якого процесу або об'єкту є критерій, за яким вона здійснюється. Це є критично важливим, оскільки вибір різних критеріїв оптимальності може приводити до різних результатів оптимізації. Традиційно критеріями оптимальності для виробничих процесів вибирають величину витрат коштів або часу, час простоїв, міру ритмічності, міру узгодженості тощо. У дисертації критерій оптимізації витрат явно не визначений, з чим важко погодитися. Автор тільки запропонував розглядати оптимізацію витрат як «приведення витрат до нормативних значень чи значень рівних або менших аніж прийнято за індустріальну норму» (п. 2.1, с. 76). Втім питання, хто і як визначає нормативні значення або індустріальні норми, у роботі залишилося без відповіді. Неявно за логікою викладання дослідження таким критерієм є мінімізація витрат, але, по-перше, критерій оптимальності було б доцільно зазначити явно; по-друге, вибір такого критерію без додаткових обмежень не є коректним, оскільки, наприклад, екстремум такого критерію — нульові витрати — досягається у разі припинення існування підприємства.

2. Не можна однозначно погодитися із логікою автора дослідження, який вже I розділ дисертації, який традиційно присвячується аналізу та висвітленню об'єкта, предмета та завдання дослідження, розпочинає з емпіричного аналізу підприємств енергетичної галузі (суть емпіричний аналіз, п. 1.1), потім переходить до аналізу підходів щодо оптимізації витрат (теоретичний аналіз, п. 1.2), а поняття та види витрат розглядає у складі концептуальних положень щодо оптимізації витрат (п. 1.3). По-перше, відповідно до загальної логіки проведення наукових досліджень спочатку розглядаються питання теоретичного характеру, а вже потім — емпіричного

характеру; по-друге, автор у роботі викладає спочатку теоретичні засади управління витратами (п. 1.2), і тільки потім аналізує витрати як об'єкт управління (п. 1.3).

3. Логіка дослідження фінансового стану підприємств енергетичного сектору в Україні (п. 1.1) є в цілому справедливою, втім під час аналізу не враховано (та не зазначено явно за текстом роботи) три аспекти, які істотно впливатимуть на фінансовий стан таких підприємств: ціноутворення на такому ринку не є вільним, ціна (тариф) на електричну та теплову енергію жорстко регламентована з боку органів державної влади (НКРЕКП); технологія виробництва та «продукція» є типовими й не передбачають можливості істотної оптимізації; є можливість деформуючого впливу на фінансовий результат з боку вибраного методу амортизації — дохід підприємства та його грошовий потік не змінюватимуться, але показник розрахованого прибутку та похідні від нього (ROI, рентабельність тощо) можуть бути у значному діапазоні значень. Зазначені аспекти не спростовують наведені у роботі результати аналізу, але такі аспекти було б доцільно чітко окреслити для розуміння специфіки формування фінансового результату підприємств саме енергетичного сектору.

4. Неоднозначною виглядає запропонована автором класифікація витрат (рисунок 1.1, с. 57): по-перше, незрозумілим є критерій «по виду обліку витрат», по-друге, незрозумілими є виділені за цим критерієм витрати «бухгалтерські» та «економічні» — будь-які витрати підприємства згідно чинної нормативної бази мають бути відображені у бухгалтерському обліку. Тож авторський погляд на класифікацію витрат явно потребує додаткових коментарів.

5. Неоднозначним є погляд автора на категоризацію витрат підприємств енергетичної галузі (рис. 1.3, с. 63), зокрема незрозумілим залишилося, які витрати автор відносить до складу витрат «ефективності керівництва» та «власних потреб», і чому крадіжки електроенергії віднесені до технологічних витрат.

6. У II розділі роботи автором вдало розглянуто цілу сукупність аналітичних та управлінських інструментів для оптимізації витрат підприємства (фінансові моделі, картування потоку створення цінності (VSM), Lean Production, аналіз бухгалтерської звітності, оцінка ділової активності, метод Монте-Карло, Fuzzy Logic та ін.), втім приклад використання хоча б одного з таких інструментів на кількісних даних хоча б якогось підприємства не показано, що логічно б випливало з порядку проведення наукового дослідження — від поставленого завдання через окреслені інструменти й до результатів, що мають наукову новизну.

7. Таблиці 3.2–3.5, 3.10 (п. 3.3) містять важливі в контексті оцінювання економічної ефективності методів оптимізації витрат результати розрахунків, але сам порядок розрахунків ані за текстом роботи, ані у додатках не наведені, що унеможливлює можливість перевірки наведених результатів розрахунків. У примітках до таблиць зазначено лише, що представлені у них дані розраховані автором. Зважаючи на важливість таких розрахунків у контексті логіки дослідження, було б доцільно більш докладно представити порядок їхнього отримання.

8. Опитувальник для оцінки ефективності операційного менеджменту (додаток В) передбачає лише дихотомічні відповіді на поставлені запитання, що є очевидним спрощенням та може приводити до некоректних відповідей. Може, з метою отримання більш точних та зважених оцінок було б доцільно скористатися інтервальними шкалами оцінювання, або, наприклад, шкалою Лайкерта?

9. Звертає на себе увагу дещо замалий розмір окремих параграфів дисертації: так, параграф 1.1, який до того ж має назву «системний аналіз стану підприємств...» має розмір 11 сторінок, параграфи 2.2 та 2.3 — 14 сторінок. Такий розмір параграфів для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії представляється дещо недостатнім. Розмір окремих параграфів не зменшує наукову новизну поданих результатів дослідження, але створює враження деформації структури дисертаційної роботи.

Надані зауваження не применшують позитивної оцінки представлених у дисертації положень та результатів дослідження, що мають наукову новизну, але заслуговують на певні коментарі з боку автора роботи.

7. Загальний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація Резнікова Романа Борисовича на тему: «Напрями оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі» є завершеною науковою працею, яка присвячена вирішенню конкретного наукового завдання, що представляє інтерес для розвитку теорії та практики управління витратами підприємства. За результатами аналізу дисертаційної роботи Р.Б. Резнікова є підстави для таких загальних висновків:

тема дисертації є актуальною, представляє інтерес з позиції як розвитку теоретичних зasad управління витратами підприємств з урахуванням їхньої галузевої специфіки, так і з позиції практичних потреб вітчизняних підприємств енергетичного сектору;

дисертаційна робота містить результати, що мають наукову новизну та практичну цінність, поглинюють теоретичні засади управління витратами підприємства й одночасно можуть бути корисними для вітчизняних підприємств енергетичного сектору;

дисертацію написано із дотриманням вимог наукового стилю, положення дослідження викладено аргументовано, логічно, послідовно, переконливо;

за рівнем наукової новизни представлені результати дослідження відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії;

результати дисертаційної роботи завдяки використаному теоретичному базису дослідження, інформаційній основі дослідження та методам пізнання, успішній апробації виглядають достовірними та обґрунтованими;

висвітлення основних здобутків дисертації у наукових публікаціях Р. Б. Резнікова відповідає чинним вимогам для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Таким чином, наведені аргументи та результати аналізу дисертаційної роботи «Напрями оптимізації витрат підприємств енергетичної галузі» дають змогу стверджувати про дотримання вимог пп. 9, 10, 11, 12 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а тому є підґрунтя для висновку, що автор дисертації — Роман Борисович Резніков — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент,
радник члена Рахункової палати,
доктор економічних наук, професор

Ю. С. Погорелов

Підпис Ю.С. Погорелова засвідчує

Член Рахункової палати,
доктор економічних наук

А. М. Дідик